

ÎNCEPUTURI PUBLICISTICE EMINESCIENE

Narcisa DINU¹

narcisa_dinu@yahoo.com

ABSTRACT: The present article tries to emphasize the role of Mihai Eminescu, the publisher. Even if he is more well-known as poet or novelist, Mihai Eminescu also excelled in the field of journalism. Serban Cioculescu speaks of a parallel vocation and combat incompatibility between literature and journalism for the poet. The idea of the unity of Eminescu's entire work is revealed by Perpessicius, the critic and the editor of his manuscripts. A proof of intellectual maturation of the poet, his spirit critical development is the articles of his early years: „A critical writing”, „Our repertoire theater”, „Let us make a congress”, „In Union is strength”, „Balance”, in which the young journalist assiduously supported the cause of nationalism, opposed the establishment of the national theater and defamation of his Professor, Aron Pumnul, and the abuse of the Romanian nation after the Austro-Hungarian agreement concluded in 1867.

KEYWORDS: critical spirit, publisher, journalism, nationalism, patriotism.

În dezvoltarea literaturii române, poezia a cunoscut o înflorire mult mai puternică decât toate celelalte specii și genuri literare. Putem afirma că odată cu Eminescu poezia a atins o culme, cum nu se va mai atinge decât poate prin operele lui Arghezi și Stănescu. Eminescu nu s-a manifestat doar în domeniile cunoscute, poezie și proză, el a excelat și în sfera publicisticii.

Publicistica sa a fost discutată sub raportul diverselor teorii, însă nu sub cel al valorii. Unii critici au exaltat-o, punând-o chiar mai presus de poezie (după A.C. Popovici: „Oricât l-am admira pe Eminescu ca poet și mai multă admirație merită ca gânditor politic). Alți critici, conform judecății că un scriitor nu se poate manifesta plenar în mai multe direcții, au acreditat ideea că Eminescu rămâne doar poet, celelalte activități ale sale neavând importanță (G. Panu: „De aceea Eminescu a fost numai poet, iar ca gânditor numai visător”). Vorbind de publicistică în raport cu poezia, se impune o întrebare: cine a fost mai mare, poetul Eminescu sau gazetarul Eminescu? Această dilemă poate fi rezolvată din start, deoarece

¹ Profesor de limba și literatura română la Colegiul Tehnic „Anghel Saligny”, Bacău.

comparația nu are un temei bine stabilit. Singurul punct de vedere valabil în acest sens este cel al lui Șerban Cioculescu, al unor vocații paralele, care combate incompatibilitatea între literatură și gazetărie. Criticul arată ce nedreptate s-ar comite și cât de micșorată ar fi personalitatea eminesciană neacordându-se totală importanță acestui capitol esențial al activității sale. Această idee, a unității tuturor manifestărilor poetului, este acceptată și asumată și de criticul și editorul Perpessicius: „Istoricii literari și esteticienii vor stabili într-o bună zi cât de unitară a fost existența materială și sufletească a poetului, câtă prezență artistică și ideologică este în articolul său de ziar ca și în poema cea mai hieratică”. O dovadă a maturizării intelectuale a poetului, a dezvoltării spiritului său critic o reprezintă articolele din primii ani ai activității sale: *O scriere critică* (publicat în „Albina”, din 7/19 și 9/21 ianuarie 1870); *Repertoriul nostru teatral* (publicat în Familia, 18/30 ianuarie 1870); *Să facem un congres* (publicat în Federațiunea 5/17 aprilie 1870); *În Unire e tăria* (publicat în Federațiunea 10/22 aprilie 1870); *Echilibrul* (publicat în Federațiunea 22 aprilie / 4 mai 1870).

Eminescu începe a scrie articole publicistice într-un moment când lupta popoarelor de sub stăpânirea Imperiului austro – ungar se intensifica. Reproșurile se ridicau împotriva dualismului și a politicii de subminare a instituțiilor naționale. În momentul încheierii pactului dualist, românii din Imperiu nu aveau un partid politic, dar duceau lupta de împotrivire pe alte căi. Acest lucru i-a determinat să înființeze un nou organ de presă, prin care să ducă lupta împotriva dualismului. Noul ziar va fi numit „Federațiunea” și va fi condus de Al. Roman și Ioan Poruțiu. Clauzele susținute de acest ziar sunt expuse în articolul programatic din primul număr: „Să buciurmăm în toate zilele cauzele naționalității noastre – scrie Al. Roman – până ce se va preface în sânge și măduvă în toți fiii României; să o audă popoarele cele civilizate ale Europei să o cunoască de-a rostul aceia care se preface a nu o înțelege, ca în urmă puterea cea rigidă să cedeze puterii ce zace în drept și dreptate”.

Studentii români din Viena înființează în 1864 Societatea literară științifică română ce va desfășura o foarte interesantă activitate științifică și culturală. Eminescu se înscrie la 20 octombrie 1869 în Societatea literară – socială „România”, iar în 23 octombrie 1869 este proclamat membru al Societății literare științifice. Înscrierea lui Eminescu în aceste două societăți poate fi interpretată drept primul act politic al său. Eminescu sprijinea asiduu cauza naționalismului în articolele sale. Dar nu numai acest subiect

îl preocupa, ci multe alte probleme foarte importante. Articolul cu care Eminescu își inaugurează activitatea publicistică este *O scriere critică*, publicat în „Albina”, în ianuarie 1870.

D. Vatamaniuc în studiul *Publicistica lui Eminescu* este de părere că articolul în discuție îi este adresat lui D. Petrino, fiind un răspuns la atacurile acestuia împotriva instituțiilor culturale din Bucovina și influenței lui Aron Pumnul asupra acestora. Însă, G. Munteanu în lucrarea *Hyperion. Viața lui Eminescu* notează că de fapt tânărul gazetar nu polemiza cu Dumitru Petrino, ci dialoga mai curând cu „părintele” Junimii, Titu Maiorescu. Există fapte, chiar în textul lui Eminescu, ce ne îndreptățesc să sprijinim opinia celui de-al doilea critic. Articolul menționează încă din primele rânduri numele lui Titu Maiorescu apreciindu-i cu vădită ironie, stilul „bun și limpede”, ca și spiritul care este etichetat drept „feminin”, ceea ce semnifică mai mult un defect, după părerea tânărului gazetar, decât o calitate. După ce vorbește despre „stilul feminin” al lui Maiorescu, tânărul de doar 20 de ani, aduce în discuție „școala sa de partizani” căreia îi reproșează că judecă relațiile de la noi prin prisma ideilor însușite în străinătate. Ridicate la nivelul secolului al XIX-lea este doar o mască ce ascunde ambiția personală. Pentru a-și argumenta și mai bine ideile și spre a defăima partizanei lui Maiorescu (dintre aceștia pe D. Petrino), Eminescu face analogie cu Kant, invocându-i autoritatea: „Asemenea cum Kant cu sistema lui filosofică a ridicat ca din nimica o oaste de ex- și aplicatori ai săi, tot așa, după criticile numitului domn trebuia să se ivească o școală întregă de critică sau criticaștri”. Ironia este evidentă, se realizează gradat, ducând până la „desființarea” broșurii lui D. Petrino, unul din partizanii cei mai înfocați ai lui Maiorescu. Diferența dintre cele două școli este aceea că partizanii lui Kant știau că știința sau geniul nu izvorăsc din privilegiul social. Adepții școlii române de filosofie nu numai că fac uz de condiția lor socială, dar consideră că „baronia” le dă dreptul nu doar la critică, ci și la batjocorirea celor care îndrăznesc a avea o opinie contrară. Partizanii maioreșcieni sunt acuzați că ei înșiși ar putea ilustra faimoasa teorie a formelor fără fond, dat fiind că rezultatele activității de până atunci nu pot fi comparate cu cele ale predecesorilor. Eminescu acuză ivirea unui alt tip de nihilism decât cel existent înainte: „cel savant și pretențios care, uitându-se cu dispreț prin funtea și prin ochii secolului asupra a toți și toate, se crede la nivelul învățaților din Germania sau Europa civilizată pentru că a învățat, sau mai bine n-a învățat, în școlile de pre acolo”. După ce se ocupă de prefața broșurii

lui Petrino, gazetarul trece la discutarea acesteia, pe capitole. În „Prefață” aflăm motivele ce l-au determinat pe Petrino să „trimită în public broșura sa: el a fost silit de împrejurările critice, care în timpul de față amenință a pierde, pentru vecie poate, limba și caracterul național al poporului român din Bucovina”. Petrino mai afirmă că „fințe denaturate” au îndrăznit să deformeze limba astfel încât să nu mai fie înțeleasă de cei ce nu cunosc: „toate limbile” europene. Eminescu aduce argumente solide în apărarea „Societății pentru cultura și literatura poporului român din Bucovina”, autorul este nedrept, căci filologii din această Societate nu urmăresc să se îndepărteze de limba poporului. Tânărul publicist avea obligația morală de a înlătura obiecția lui Petrino cu privire la adoptarea sistemului ortografic al lui Aron Pumnul, care pleda pentru fonetismul absolut. „După estremul, care scria construcțiuni latine în românește (...) trebuia neapărat să vină ca remediu contra lui estremul fonetismului absolut, a iubirii nemărginite a limbii numai românești (...)”. Sistemul ortografic al lui A. Pumnul a fost criticat de Titu Maiorescu în studiul *Despre scrierea limbii române*. Însă ortografia nu era unificată la nivel național, nu se ajunsese la un consens. Adoptarea sistemului ortografic al lui Pumnul era provizoriu până când situația era rezolvată. Eminescu demonstrează că D. Petrino nu respecta cu fidelitate legile fonetice pe care le susținea: cele ce se manifestă ca „domnitoare” în limba poporului de jos. Se dovedește faptul că Petrino, deși critică germanismele, cade în pacatul de ale folosi; opiniile acestuia fiind copia fidelă a scrierilor lui Maiorescu. Folosirea cuvintelor de origine germanică duce, după opinia lui Petrino, la „deznaționalizarea noastră și coruperea poporului român”. Deși, însuși Eminescu opta pentru scoaterea lor din uz a acelor cuvinte germanice, nu considera că folosirea lor ar duce la desființarea națiunii. Poetul îl combate pe D. Petrino, dar nu apără nici sistemul filologic al lui Pumnul.

Eminescu insistă asupra unui fapt foarte important de care trebuie ținut cont atunci când se întreprinde o acțiune de critică literară: obiectivitatea criticului. Atunci când se critică o operă literară trebuie combătute mijloacele realizării acesteia și nu persoana ce a scris lucrarea respectivă, mai ales când autorul nu mai poate replica, precum în cazul lui Pumnul: „Persoana asupra căreia aveți bunătatea a face abuziuni atât de delicate, domnul meu, a încetat de mult de-a mai fi o persoană simplă. Nu mai e muritorul slab (...) el e personificarea unui principiu, sufletul care a dat consistență și conștiință națională maselor și a făcut din ele o națiune (...).

Întru realizarea principiului său, omul a întrebuințat mijloace cari în detaliu d-tale nu-ți plac. (...). Combateți atunci mijloacele (...) și nu persoana”. Referindu-se la profesorul său, Pumnul, Eminescu aduce în discuție și lucrarea acestuia Lepturariu, care, se pare, ar fi fost ironizată de Petrino. Tânărul gazetar atrage atenția că, dacă „lepturariul a exagerat în laude asupra unor oameni ce nu mai sunt, cel puțin aceia au fost pioneri perseverenți ai naționalității (...) care însă, de nu erau genii, erau oameni de o erudiție vastă”. Iar dacă Petrino sau oricare altul ar avea vreo obiecție sau critică la adresa celor ce apar în Lepturariu, combaterea trebuie realizată cu rigoare și seriozitate, iar nu cu pamfletul ridicol. Eminescu nu omite să invoce și factorul moral: aceștia au fost „pionieri, soldați”, martiri „a căror inimă mare plătea poate mai mult decât mintea lor” dar, nu e recomandat ca din pricina unui veșmânt „defectuos sau ba” să se ignore și, mai grav, să se persifleze „principiul cel bun”, crezurile înalte ce le-au slujit. Ori de câte ori are prilejul, el își exprimă venerația față de iluștrii înaintași. Nici marii eroi de la 1848 nu fac excepție. Tânărul Eminescu are o atitudine încrezătoare față de perspectivele prezentului. De multe ori elogiază „spiritul secolului”, dând dovadă încă de pe acum de un foarte dezvoltat simț critic ce se va resimți și în alte articole.

Cu toate că *O scriere critică* reprezintă primul articol publicat al lui Eminescu în calitate de gazetar, există dovezi care ne îndreptățesc să credem că poetul intenționa să-și facă intrarea în publicistică cu articolul *Repertoriul nostru teatral*, publicat în „Familia”, în 18/30 ianuarie 1870. Decizia de a se implica în publicistica politică o luă sub impresia discuțiilor care se purtau în presa transilvăneană în legătură cu înființarea teatrului național: „Fiindcă ideea creării unui teatru național dincoace de Carpați prinde din ce în ce mai mult aripi și dimensiune, fiindcă capacități tinere însemnate s-au simțit îndemnate de a spune și ele câte o vorbă în astă privință, cred că-mi va fi permis și mie să mă întind la vorbă asupra acestei chestiuni tot atât de frumoase, pre cât și de folositoare”. Acum se decide Eminescu să publice *O scriere critică* în „Albina” și *Repertoriul nostru teatral* în „Familia”, deoarece această revistă se preocupa, la nivel de informare în presă, de înființarea teatrului național. Poetul intervine cu acest articol în controversele dintre „tineri” și „bătrâni” din anii 1869–1871, ce aveau ca punct de plecare concepția diferită cu privire la necesitatea instituțiilor culturale. Din același studiu al lui D. Vatamaniuc, amintit mai sus, suntem informați cu privire la faptul că „bătrânii” se pronunțau pentru înființarea

unei Academii române care avea rolul de a pregăti noile generații pentru lupta politică pe căi parlamentare, spre a veni în sprijinul țărănimii împinsă de „domnii de pământ” în „procesele urbariale”. Aflăm că „bătrânii” fac demersuri pe lângă Curtea din Viena pentru înființarea unei „facultăți juridice”. „Tinerii” recunoșteau importanța Academiei române însă se pronunțau pentru înființarea teatrului național, pe care „bătrânii” îl considerau o instituție de „petrecere”. Pentru generația tânără, teatrul reprezenta, pe lângă meritul de a fi o instituție academică, cu perspective largi în lupta națională, și o școală de cultivare a limbii române. Campania tinerilor în sprijinul înființării teatrului național marchează cu articolul *Repertoriul nostru teatral* punctul culminant în această dezbatere .

Cele două articole, cu care Eminescu își face intrarea în publicistică, *O scriere critică* și *Repertoriul nostru teatral* impresionează prin adaptarea discursului critic la problemele tratate, prin noul registru abordat. Un alt articol în care se remarcă verva polemică a tânărului Eminescu este *Să facem un congres*, publicat în *Federațiunea* în 5/17 aprilie 1870. Ce se întâmpla, totuși în România acelor ani? Ce l-a determinat pe Eminescu să scrie acest articol? După cum vom vedea, problema fundamentală ce este pusă în discuție este aceea a dualismului austro – ungar încheiat în 1867 între Austria și Ungaria. Încheierea acestui pact a avut asupra națiunii române doar consecințe negative. Îndată după desăvârșirea planului, guvernele maghiare au promulgat o serie de legi împotriva naționalităților. Într-una dintre ele se stipula faptul că în Ungaria exista doar o națiune, națiunea maghiară, unitară și indivizibilă. Se ștergea, astfel, existența românilor, sârbilor, croaților, germanilor. Legea prevedea că se acordau drepturi naționalităților, în măsura în care acest lucru era posibil, ca folosirea limbii materne în administrația de stat. Aceasta era calea ce conducea spre nenumărate abuzuri asupra națiunii române. Un alt articol în care regăsim multe din ideile din *Să facem un congres* este *În unire e tăria*, publicat în *Federațiunea* 10/22 aprilie 1870, sub pseudonimul Varro. În acest articol, Eminescu reproduce, în traducerea sa, un editorial apărut în ziarul „Politik” ale cărui idei le găsea aplicare la situația românilor din Imperiul austro-ungar.

În *Echilibrul*, cel de-al treilea articol publicat în „*Federațiunea*”, Eminescu analizează „rațiunea de a fi a dualismului”. Articolul în discuție poate fi considerat o continuare a ideilor expuse în articolul, *În unire e tăria*. După ce arată că previziunile cu privire la națiunea cehă, că aceasta ar cere autonomia țării sale, s-au împlinit, poetul trece la examinarea

dualismului. Problema ce se impune a fi lămurită este dacă dualismul a avut anumite cauze sau această formă este doar o ficțiune. Însă, constituția care stătea la baza organizării Imperiului austro – ungar nu reprezenta „o expresie fidelă a trebuințelor unui popor”, iar dualismul se înfățișa ca o organizare statală arbitrară pe care o caracteriza „o ficțiune diplomatică”. O lege ca să fie durabilă trebuie să provină din nevoile poporului, trebuie să-i exprime interesele. „Condițiunea de viață a unei legi – scrie Eminescu – garanția stabilității sale e ca ea să fie un rezultat, o expresiune fidelă a trebuințelor unui popor și tocmai de aceea dreptul de-a formula acele trebuințe în articole și paragrafe este, după spiritul timpului nostru, al popoarelor”. Altă națiune nu-i poate impune nimic, decât doar prin „superioritatea demnă de recunoscut a individualității sale” așa cum s-au impus francezii românilor. Un alt mod de a impune cuiva ceva este, după părerea lui Eminescu, felul în care „preoțimea evului mediu explica evangheliul astfel încât făcea ca popoarele să îngeneunche”. Celor două căi de asupra li se adaugă arogarea drepturilor altei națiuni în mod abuziv, după care au acționat ungarii în monopolizarea Transilvaniei. Eminescu afirmă că ungarii nu ne-au eșimonizat din cauza superiorității lor morale, deoarece „cea mai decăzută populație din Europa” nu are nimic prin care să ne fie superiori. „Au ei ceva ce noi nu avem? Au ei limbă? Au științe? Au arti? Au legislație? Au industrie? Au comerț? – Ce au?” Analiza se extinde la aceste particularități ale națiunii maghiare: „limba? ar trebui să le fie rușine de ea; sunetele îngrozesc piatra”; „științele? ce au descoperit ei nou în științe? prin ce au contribuit ei la înaintarea omenirii?”; „legislațiune? drepturi și legi sunt într-o eternă contradicție”; „arte și literatură? o traducțiune rea din limba germană și știe toată lumea cât de rea poate să fie o traducțiune”. Prin urmare, maghiarii nu ne sunt superiori prin nimic, ci reprezintă „forma ridicolă a unei pretențiuni ridicole” și nu de la ei ar trebui cerută autonomia Transilvaniei, deoarece ungarii nu au competența necesară pentru a realiza acest lucru. Doar suveranul este în măsură să hotărască eliberarea Transilvaniei de sub dominația ungară, căci „pre noi ne obligă pur și simplu semnătura suveranului nostru. Suveranul reprezintă unitatea de stat austriac, și pentru noi el e personificarea națiunii române”. De remarcat este faptul că Eminescu face distincție între clasele conducătoare din Ungaria și poporul ungar, exploatat ca și românii de „coteria” ce guvernează țara. Analiza dualismului este extinsă și la armată: „Austria încă n-a avut o răscoală militară, dar se prea poate ca timpul să

nu fie tocmai departe, căci astăzi, prin voluntari, armata cugetă, pre când ieri era numai o masă”.

Bibliografie:

- [1] Drăgan, Mihai, *Mihai Eminescu. Interpretări I*, Editura Junimea, Iași, 1982.
- [2] Drăgan, Mihai, *Mihai Eminescu. Interpretări II*, Editura Junimea, Iași, 1982.
- [3] Dumitrescu-Bușulenga, Zoe, *Eminescu – Cultură și creație*, Editura Eminescu, București, 1976.
- [4] Oprea, Al., *În căutarea lui Mihai Eminescu gazetarul*, Editura Minerva, București, 1983
- [5] Vatamaniuc, D., *Publicistica lui Eminescu*, Editura Junimea, Iași, 1981.